

Adriana Prizel-Kania*

 <https://orcid.org/0000-0001-6072-5482>

STUDIUM PORÓWNAWCZE TESTÓW BIEGŁOŚCI JĘZYKOWEJ W CZĘŚCI ROZUMIENIA ZE SŁUCHU (POZIOM B1)

Streszczenie. Przedmiotem prowadzonych w niniejszym artykule analiz jest testowanie sprawności rozumienia ze słuchu w ramach wystandaryzowanych testów biegłości, których funkcją jest określenie i ocena umiejętności językowych zdającego na danym poziomie zaawansowania. Punktem odniesienia są kryteria poprawności testu, a w szczególności trafność treści, rozumiana obecnie jako zgodność ze zaktualizowanym opisem wskaźników biegłości zawartym w uzupełnionej wersji *Europejskiego systemu opisu kształcenia językowego (CEFR Companion Volume with new descriptors, 2020)*. Analizie poddano testy na poziomie progowym – B1. Sposoby testowania, zastosowane teksty oraz konstrukcja egzaminów sprawdzających rozumienie polszczyzny mówionej porównane zostały z testami certyfikatowymi z języka angielskiego, niemieckiego i hiszpańskiego. Odwołanie się do osiągnięć w testowaniu języków światowych pozwala wyciągnąć wnioski dotyczące możliwości udoskonalenia sposobów testowania rozumienia ze słuchu w ramach egzaminów z języka polskiego. Wyniki analiz wskazują na potrzebę wprowadzenia do testów z języka polskiego większej liczby krótkich tekstów, które będą zróżnicowane pod względem gatunkowym np. fragmentów rozmów (oficjalnych, towarzyskich, rodzinnych), ogłoszeń, reklam, zapowiedzi, fragmentów programów telewizyjnych itd., co pozwoliłoby lepiej wykorzystać formułę egzaminu. W części aplikacyjnej artykułu zamieszczono także propozycje przykładowych jednostek testu, które stanowią egzemplifikację proponowanych rozwiązań.

Słowa kluczowe: testowanie, rozumienie ze słuchu, testy biegłości, język polski jako obcy

* adriana.prizel-kania@uj.edu.pl, Uniwersytet Jagielloński, Wydział Polonistyki, Instytut Glottodydaktyki Polonistycznej, Katedra Języka Polskiego jako Obcego, ul. Grodzka 64, 31-044 Kraków.

COMPARATIVE STUDY OF LANGUAGE PROFICIENCY TESTS IN THEIR LISTENING COMPREHENSION PART (LEVEL B1)

Abstract: The subject matter of the description and analyses in this article is the testing of listening comprehension proficiency as a part of standardized proficiency tests whose function is to determine and evaluate the language skills of an examinee with respect to a specific level. The primary reference point is the correctness criteria, especially construct validity, which is nowadays defined as compliance with the updated descriptor scales specified in the augmented version of the Common European Framework of Reference for Languages: Companion Volume with New Descriptors (CEFR_CV 2020). The analysis focuses on tests at the threshold level – B1. The testing methods, the texts used, as well as the structure of the examinations devised to assess the comprehension of spoken Polish are compared with certificate tests used in the teaching of English, German, and Spanish as foreign languages. Such reference to achievements in the testing of proficiency of languages of global reach makes it possible to formulate conclusions on prospects and opportunities for improvement in the testing of the listening comprehension part of examinations in Polish as a foreign language (PFL). Results of the analysis suggest enhancing PFL tests by including more short texts representing a greater diversity of genres, such as conversation excerpts (e.g., formal, casual, or family talk), announcements, commercials, clips of television shows, etc. This would afford a more efficient use of the examination formula and a more relevant evaluation of the skills enabling the learner to perform as a listener in a variety of communication situations. The application part of the article offers examples of proposed test units.

Keywords: Polish as a foreign language, testing, listening comprehension, competence tests

1. WPROWADZENIE

Egzaminy certyfikatowe z języka polskiego jako obcego są prowadzone od 2004 roku i cieszą się coraz większym zainteresowaniem. Wzrost popularności tych egzaminów wynika częstokroć z określonych celów kandydatów i stojących za ich realizacją warunków, które są regulowane odpowiednimi przepisami prawnymi. Obecnie certyfikat na poziomie B1 lub wyższym stanowi jeden z wymaganych dokumentów, które pozwalają obcokrajowcom ubiegać się o uznanie za obywateli Polski. Uzyskanie certyfikatu na poziomie C1 lub C2 umożliwia zwolnienie z opłat związanych z kształceniem na państwowych uczelniach wyższych.

Certyfikat otrzymuje się po uzyskaniu pozytywnego wyniku z każdej części egzaminu. Testowaniu podlegają wszystkie sprawności językowe (rozumienie ze słuchu, rozumienie tekstów pisanych, pisanie i mówienie) oraz poziom opanowania systemu gramatycznego (poprawność gramatyczna). Certyfikaty wydawane przez Państwową Komisję Poświadczania Znajomości Języka Polskiego jako Obcego są honorowane w Polsce i poza jej granicami w większości placówek edukacyjnych oraz miejsc pracy. Testy te stały się zatem egzaminami wysokiej stawki, ponieważ ich zdanie wiąże się z uzyskaniem określonych, istotnych i znaczących,

korzyści. Z tego względu ich konstrukcja jest zadaniem niezwykle odpowiedzialnym i trudnym.

W niniejszym artykule przedmiotem opisu i badań jest pierwsza część egzaminu, w ramach której sprawdza się sprawność rozumienia wypowiedzi mówionych. Punktem odniesienia dla prowadzonych rozważań będą kryteria poprawności testu, a w szczególności trafność treści i trafność teoretyczna, oraz stopień zgodności testowanych umiejętności z opisem wskaźników biegłości zawartym w uzupełnionej wersji *Europejskiego systemu opisu kształcenia językowego (CEFR-Companion Volume with new descriptors, 2020)*. Sposoby testowania, typy zastosowanych tekstów oraz konstrukcja egzaminów sprawdzających rozumienie polszczyzny mówionej porównane zostaną z testami certyfikatowymi z języka angielskiego, niemieckiego i hiszpańskiego. Odwołanie się do osiągnięć w testowaniu języków światowych pozwoli wyciągnąć wnioski dotyczące możliwości udoskonalenia metod testowania znajomości naszego języka. Jako przedmiot analiz wybrano poziom B1 ze względu na liczbę kandydatów ubiegających się o uzyskanie certyfikatu na tym poziomie oraz z uwagi na rolę jaką spełnia (pozwala na uzyskanie obywatelstwa polskiego).

2. CHARAKTERYSTYKA TESTÓW BIEGŁOŚCI

Egzaminy certyfikatowe są testami biegłości językowej. Ich funkcją jest określenie i ocena umiejętności zdającego w odniesieniu do danego poziomu zaawansowania (A1–C2). Testy kompetencji, w odróżnieniu od testów osiągnięć, nie opierają się na jednym programie nauczania, a przy ich opracowywaniu nie bierze się pod uwagę metod kształcenia, typu kursu ani czasu poświęconego na naukę języka. Wszyscy zdający oceniani są według takich samych kryteriów. Kompetencje językowe zdefiniowane są w sposób opisowy i wskazują, jakie umiejętności komunikacyjne powinni posiadać kandydaci przystępujący do egzaminu na danym poziomie zaawansowania. Punktem odniesienia dla testów z języka polskiego są *Standardy wymagań egzaminacyjnych (2003)*¹ opracowane w oparciu o zalecenia *Europejskiego systemu opisu kształcenia językowego*. Zadaniem testów biegłości jest dokonanie oceny, czy zdający egzamin opanował umiejętności językowe pozwalające mu występować w określonych rolach i pełnić funkcje komunikacyjne w naturalnych sytuacjach użycia języka, czyli na

¹ *Standardy wymagań egzaminacyjnych* stanowią część E w Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 26 lutego 2016 r. w sprawie egzaminów z języka polskiego jako obcego <https://www.infor.pl/akt-prawny/DZU.2016.061.0000405,rozporzadzenie-ministra-nauki-i-szkolnictwa-wyzszego-w-sprawie-egzaminow-z-jezyka-polskiego-jako-obcego.html> [5.05.2022].

ile poziom jego umiejętności językowych pozwala mu realizować cele pozajęzykowe (Davis 1983, s. 289). Testy biegłości powinny zatem umożliwić zdającym „wykazanie się wiedzą lub sprawnościami w sposób na tyle zwięzły, aby można było ocenić wyniki i z poziomu wykonania testu wyciągnąć wnioski o ogólnym poziomie umiejętności językowych” (Ingram 1985, s. 223). Do najważniejszych parametrów testu należą trafność i rzetelność.

Przez termin „trafność testu” rozumie się najczęściej „stopień, w jakim test mierzy to, co planował mierzyć, lub jako stopień, w jakim wyniki przynoszą informacje istotne dla podjęcia właściwych decyzji” (*Przewodnik dla autorów zadań do testów językowych* 2004, s. 33). Wyróżnia się cztery typy trafności: trafność treści (*content validity*), kryterialną (*criterion-related validity*), teoretyczną (*construct validity*) oraz fasadową (*face validity*). Z punktu widzenia prowadzonych rozważań najistotniejszym parametrem testów biegłości jest trafność teoretyczna, czyli zgodność założeń leżących u podstaw metody nauczania ze sposobem testowania, oraz trafność treści, czyli zgodność zastosowanych materiałów z przyjętymi standardami. Jeżeli przedmiotem testowania jest kompetencja komunikacyjna, należy sprawdzić, czy zastosowane materiały i przyjęte techniki testujące sprawdzają umiejętność posługiwania się językiem w różnych sytuacjach komunikacyjnych w warunkach pozatestowych.

W przypadku trafności treści punktem odniesienia są *Standardy wymagań egzaminacyjnych* dla określonego poziomu zaawansowania oraz opisy wskaźników biegłości. Ze względu na zmieniające się koncepcje postrzegania funkcji języka w życiu człowieka i sposobów jego użycia opisy poziomów biegłości wymagają ciągłej aktualizacji. Zmiany charakteru działania językowego w autentycznych warunkach komunikacyjnych powinny pociągać za sobą również zmiany w sposobach oceny kompetencji językowej. Z tego względu to właśnie najnowszy opis wskaźników biegłości zawarty w *CEFR Companion Volume* (2020) powinien stanowić wyznacznik w doborze materiału językowego oraz realizacji wyznaczonych założeń jego użycia. W tym celu przetłumaczono wskaźniki biegłości w zakresie rozumienia ze słuchu dla poziomu B1, a następnie – na podstawie opisów dla tej części egzaminu dostępnych na stronach centrów egzaminacyjnych (Cambridge, TELC, Goethe Institut oraz Instituto Cervantes) – oceniono sposób przeniesienia założeń teoretycznych na konstrukcję testów w części rozumienia ze słuchu.

Przez „trafność teoretyczną” testu rozumie się „pomiar konstruktów psychologicznych leżących u podstaw testowanych umiejętności językowych” (*Przewodnik dla autorów...* 2004, s. 36). Aby ją ocenić należy ustalić, jakie elementy (konstrukty) składają się na rozumienie ze słuchu, czyli odpowiedzieć na pytanie, jakie specyficzne umiejętności powinny być testowane. Walsh i Betz (1985) wskazują, że w celu ustalenia trafności teoretycznej testu należy przede wszystkim precyzyjnie zdefiniować i opisać dany konstrukt. Przez termin konstrukt ro-

zumie się „hipotetyczne umiejętności lub cechy umysłowości, które nie podlegają bezpośredniej obserwacji lub pomiarowi. Testy językowe próbują dokonać pomiaru różnych konstruktów leżących u podstaw umiejętności językowych [...]” (*Przewodnik dla autorów...* 2004, s. 79). Przygotowując testy językowe z zakresu sprawności rozumienia ze słuchu, należy zadbać, aby najważniejsze umiejętności zostały sprawdzone przez odpowiednio dobrane teksty i dopasowane do nich zadania. Rozumienie ze słuchu testuje się na dwóch podstawowych poziomach: na poziomie sensu całej wypowiedzi (rozumienie globalne) oraz na poziomie informacji szczegółowych (rozumienie szczegółowe).

Rozumienie globalne to umiejętność określenia tematu głównego oraz najważniejszych informacji z nim związanych, tematów pobocznych, identyfikacja celu komunikacyjnego wypowiedzi, określenie relacji pomiędzy mówiącymi oraz najważniejszych elementów sytuacji komunikacyjnej wpływających na interpretację funkcji językowej (testowanie zrozumienia funkcji pragmatycznej wypowiedzi). W ocenie tych umiejętności najlepiej sprawdzają się teksty krótsze osadzone w konkretnych sytuacjach komunikacyjnych lub dłuższe wypowiedzi o skomplikowanej strukturze, wprowadzające tematy poboczne. W drugim przypadku zdający powinien wykazać się umiejętnością wyróżnienia tez i informacji istotnych od tych posiadających drugorzędne znaczenie. Rozumienie globalne sprawdza się na poziomie tekstu jako całości.

Rozumienie szczegółowe to umiejętność zrozumienia konkretnych informacji zawartych w tekście, wprowadzanych argumentów i tez oraz tematów pobocznych. Rozumienie szczegółowe sprawdza się na poziomie zdania i/lub wyrazu. Należy jednak zadbać o to, by konstruując jednostki testowe opierać się na informacjach istotnych, pamiętając, że w naturalnych warunkach komunikacyjnych słuchamy selektywnie, a zatem „tendencje do wysłuchania i zrozumienia wszystkich elementów tekstu są sprzeczne z samą istotą tej sprawności” (Komorowska 2002, s.133). Bachman (1990) zwraca uwagę, że podczas przygotowania zadania należy przede wszystkim zaprojektować autentyczną sytuację komunikacyjną, w której dany tekst i dane działanie (technika) może zostać urzeczywistnione. Takie podejście pozwala na podniesienie trafności pomiaru.

W ramach testów biegłości, zgodnie z obowiązującym podejściem komunikacyjnym, przedmiotem testowania jest językowa kompetencja komunikacyjna. Aby zatem określić umiejętności i konstrukty składające się na rozumienie ze słuchu, należy odwołać się do modelu kompetencji językowej.

W opisowym modelu językowej kompetencji komunikacyjnej Bachmana i Palmera (1996, s. 87) w zakresie umiejętności niezbędnych do pełnienia funkcji odbiorcy obcojęzycznego tekstu mówionego wyróżnia się:

- znajomość gramatyki, czyli umiejętność rozumienia struktur gramatycznych, użytego słownictwa i składni, a także fonologii, akcentu oraz intonacji;

- znajomość reguł tworzenia i organizacji dyskursów, czyli umiejętność rozumienia całości przekazu oraz zasadniczych cech języka mówionego;
- kompetencję funkcjonalną, czyli umiejętności rozróżnienia funkcji komunikacyjnej przekazu;
- kompetencję socjolingwistyczną rozumianą jako umiejętność interpretacji całości przekazu zgodnie z kontekstem komunikacyjnym oraz intencją nadawcy².

Opanowanie tych umiejętności na danym poziomie pozwala na skuteczną recepcję obcojęzycznych tekstów.

3. OPIS WSKAŹNIKÓW BIEGŁOŚCI W ZAKRESIE ROZUMIENIA ZE SŁUCHU NA POZIOMIE B1

Zgodnie z opisem zawartym w *CEFR Companion Volume* (2020) wyróżnia się kilka stopni zaangażowania odbiorcy tekstów mówionych: od uczestnika interakcji, do którego kierowany jest komunikat, przez przynależność do grupy odbiorców (odbiorca/słuchacz zbiorowy), po przypadkowego słuchacza rozmowy dwóch lub kilku osób. Wszystkie te sytuacje są typowe dla codziennej komunikacji. Występowanie w roli odbiorcy zbiorowego bądź przypadkowego uniemożliwia zastosowanie strategii, takich jak: prośba o wyjaśnienie, prośba o powtórzenie itp. Będący na poziomie B1 słuchacz powinien wówczas potrafić zrozumieć wystarczająco dużo, by zidentyfikować temat rozmowy, nadażać za zmianami tematu lub wydarzeniami w opowiadaniu, rozumieć, kiedy uczestnicy interakcji zgadzają się ze sobą bądź mają sprzeczne opinie, a także potrafić określić nastawienie mówiących i znaczenie komunikatu w odniesieniu do tła socjokulturowego. W *CEFR – CV* skale umiejętności i działań receptywnych podzielono na cztery podstawowe funkcje, w obrębie których dodano szczegółowe opisy³.

1. Rozumienie rozmowy między rodzimymi użytkownikami języka

- zdający potrafi nadażać za ogólnym rozumieniem głównych tematów przedłużającej się dyskusji osób trzecich, przy wyraźnej artykulacji ich wypowiedzi w standardowej odmianie języka.

2. Słuchanie jako widz/słuchacz

- zdający potrafi zrozumieć wykłady i rozmowy na tematy specjalistyczne pod warunkiem znajomości tematu oraz prostej prezentacji i jasnej struktury wypowiedzi;

² W zakres kompetencji socjolingwistycznej wchodzi znajomość odmian i wariantów języka, jego rejestrów, wyrażeń idiomatycznych, związków frazeologicznych oraz wiedza na temat kultury i życia narodu posługującego się tym językiem. Kompetencja socjolingwistyczna współtworzy wraz z kompetencją illokucyjną kompetencję pragmatyczną.

³ Tłumaczenie własne.

- potrafi zrozumieć treść jasnych, prostych rozmów na znane sobie tematy pod warunkiem, że wypowiedzi są artykułowane w sposób wyraźny i standardowy;
 - potrafi rozróżnić główne treści od wątków pobocznych podczas słuchania wykładów na znane tematy;
 - jako uczestnik konferencji lub spotkań nadaje i rozumie najważniejsze treści wystąpień wspieranych prezentacjami multimedialnymi na znane mu tematy;
 - rozumie główne treści dłuższych wypowiedzi monologicznych, np. wypowiedzi przewodnika turystycznego.
- 3. Słuchanie komunikatów i instrukcji**
- zdający potrafi zrozumieć proste informacje techniczne, np. instrukcję działania sprzętu codziennego użytku;
 - potrafi zrozumieć szczegółowe polecenia;
 - rozumie publiczne ogłoszenia na lotnisku, dworcu oraz w środkach komunikacji masowej nadawane w standardowym tempie z ograniczonym szumem komunikacyjnym.
- 4. Słuchanie programów radiowych i telewizyjnych oraz nagrań**
- zdający rozumie treść większości nagranych materiałów na tematy, którymi się interesuje, gdy wypowiedzi są formułowane w jasny i standardowy sposób;
 - rozumie główne wątki wiadomości radiowych i prostych nagrań na znane mu tematy, gdy wypowiedzi są stosunkowo wolne i przejrzyste;
 - potrafi zrozumieć ważne informacje w tekstach opartych na narracji, np. relacjach z podróży, opowiadaniach.

Do testowania wymienionych umiejętności używa się, zgodnie ze *Standardami wymagań egzaminacyjnych dla polszczyzny* (2003): pojedynczych wypowiedzi i krótkich dialogów intencjonalnych i tematycznych, fragmentów polilogów, wypowiedzi ciągłych intencjonalnych i tematycznych oraz krótkich fragmentów programów radiowych i telewizyjnych związanych z życiem codziennym i zainteresowaniami zdających. Celem testów jest sprawdzenie, czy kandydaci są w stanie pełnić określone role komunikacyjne, takie jak, np.: nieznajomy, kolega, członek rodziny, turysta, uczeń czy uczestnik zdarzenia.

Opierając się na ustaleniach teoretycznych oraz biorąc pod uwagę zasadniczą funkcję testu, czyli sprawdzenie umiejętności użycia języka w sytuacjach pozatestowych, można wskazać najważniejsze zasady konstrukcji zadań testowych oraz testu jako całości:

1. Po pierwsze, należy zwrócić szczególną uwagę, aby poszczególne jednostki testu sprawdzały umiejętności językowe, które są typowe dla danej sprawności. W przypadku rozumienia ze słuchu jest to zdolność

- szybkiego odbioru i przetwarzania tekstu posiadającego charakterystyczne cechy naturalnej i spontanicznej mowy.
2. Test powinien sprawdzać umiejętność rozumienia różnych typów tekstów dotyczących wielu zróżnicowanych tematów. Przed zastosowaniem danej wypowiedzi należy jednak sprawdzić, czy nie zawiera ona konstrukcji lub słownictwa, które wykraczają poza program nauczania na danym poziomie zaawansowania językowego.
 3. Testy powinny sprawdzać rozumienie informacji zawartych w krótkich wypowiedziach, a także umiejętność interpretacji dłuższych tekstów o bardziej złożonej strukturze.
 4. Jednostki muszą być tak skonstruowane, aby testować zrozumienie na płaszczyźnie lingwistycznym i na poziomie sensu.
 5. Najważniejszą zasadą konstrukcji testu jest zawarcie jak największej ilości zadań sprawdzających umiejętność odbioru i przetwarzania wypowiedzi w oparciu o dany materiał językowy oraz eliminacja zadań, które sprawdzają ogólną sprawność kognitywną, wiedzę pozajęzykową lub inne umiejętności zdających egzamin (Buck 2001).

Wszystkie te przesłanki i opisy należy uwzględnić w teście biegłości, którego jednym z celów jest ocena kompetencji językowej w zakresie rozumienia słowa mówionego. Przystępując do tworzenia testu należy zatem ustalić, w jaki sposób – w miarę zwężonej formie – ocenić wymienione umiejętności. W tym celu konieczne jest utworzenie planu testu uwzględniającego zastosowanie typów zadań sprawdzających określone umiejętności oraz różne typy tekstów będących podstawą oceny działań receptywnych. Świadomie i szczegółowo przemyślana struktura egzaminu pozwala na spełnienie podstawowych warunków trafnego pomiaru.

4. STRUKTURA EGZAMINÓW W CZĘŚCI ROZUMIENIA ZE SŁUCHU NA POZIOMIE B1

Według danych liczbowych w latach 2016–2020 do egzaminów z języka polskiego na poziomie B1 przystąpiło ponad 18 tysięcy osób. Statystyki wskazują także, że z roku na rok liczba ta się zwiększa (od 862 kandydatów w 2016 r. do 5534 w 2020 r.), a kandydaci na tym poziomie zaawansowania stanowią 79% wszystkich zdających we wskazanym przedziale czasowym⁴. Ze względu na wciąż rosnące zainteresowanie egzaminami na poziomie progowym, analizie po-

⁴ Dane zamieszczone na oficjalnej stronie ministerialnej, dotyczą lat 2016–2020. Brakuje danych najnowszych, dotyczących lat 2021–2022. Źródło: <https://certyfikatpolski.pl/system-certyfikacji/statystyki/> [10.05.2022].

równawczej poddana zostanie struktura egzaminów z czterech języków: angielskiego, niemieckiego, hiszpańskiego i polskiego.

Jedno z najstarszych i najprężniej działających centrów egzaminacyjnych działa przy uniwersytecie Cambridge. University of Cambridge Local Examinations Syndicate (UCLES) zostało założone w 1858 roku jako instytucja zajmująca się prowadzeniem egzaminów oceniających poziom opanowania języka angielskiego dla studentów z różnych uniwersytetów, a potem także uczniów. Centrum to prowadzi systemowe prace nad jakością ewaluacji umiejętności językowych oraz przygotowuje egzaminy, które poświadczają różnego rodzaju kompetencje z zakresu języka angielskiego⁵. Egzaminy z języka polskiego, podobnie jak egzaminy z pozostałych omawianych w tu języków obcych, odpowiadają standardom ALTE (Association of Language Testers in Europe), którego współzałożycielem (razem z Universidad de Salamanca) jest właśnie centrum egzaminacyjne Cambridge. Obecnie w skład ALTE wchodzi 33 instytucje, które zajmują się standaryzacją w testowaniu biegłości w 26 językach europejskich⁶.

Egzamin na poziomie B1 (Cambridge B1 preliminary) w części rozumienia ze słuchu składa się z czterech zadań, za wykonanie których można uzyskać maksymalnie 25 punktów. Ta część egzaminu trwa ok. 30 minut. Zadanie pierwsze polega na wysłuchaniu 7 krótkich tekstów, wśród których występują monologi, dialogi, fragmenty programów, instrukcje itp., a następnie wybraniu jednej z trzech ilustracji, będących odpowiedzią na zadane pytanie. Oparcie zadania na materiale graficznym sprawia, że kandydat może skoncentrować się wyłącznie na słuchaniu wypowiedzi, bez konieczności czytania treści poszczególnych jednostek testowych. Co więcej, taka konstrukcja zadania umożliwi zastosowanie różnych typów tekstów, które mogą być zróżnicowane tematycznie, stylistycznie i odnosić się do bardzo różnych sytuacji komunikacyjnych. Celem tak zaplanowanego zadania, jak zaznaczono w opisie, jest testowanie zrozumienia szczegółowego. Podobne możliwości stwarza kolejne zadanie, w obrębie którego prezentowanych jest 6 wypowiedzi wyrażających opinię i nastawienie osoby mówiącej do określonego problemu. To zadanie testuje w dużej mierze rozumienie ogólne, koncentrując się na intencji nadawcy. Ze względu na samo założenie, w tej części przeważać będą wypowiedzi o funkcji ekspresywnej, informacyjnej lub impresywnej. Zadanie trzecie opiera się na dłuższym tekście informacyjnym, a zadaniem zdających jest wypełnienie luk brakującymi informacjami. Wykonanie tego zadania wymaga umiejętności wychycenia konkretnych informacji – jest to zatem rozumienie szczegółowe oraz selekcja informacji. Słuchanie w celu zrozumienia szczegółowych informacji, oceny opinii mówiących, relacji między nimi

⁵ Wśród proponowanych egzaminów są testy dla dzieci i młodzieży, testy dla potencjalnych pracowników, dla studentów oraz dla wszystkich zainteresowanych poświadczaniem poziomu znajomości języka angielskiego.

⁶ Stronę polską reprezentuje w ALTE Uniwersytet Jagielloński (a dokładniej Instytut Glottodydaktyki Polonistycznej).

testowane jest także w oparciu o dłuższy tekst, który prezentowany jest w zadaniu czwartym. Wszystkie zadania mają podobną wagę – w zadaniu pierwszym można zdobyć maksymalnie 7 punktów, za każde kolejne 6 punktów.

Tabela 1. Struktura egzaminu z języka angielskiego Cambridge Preliminary Test – B1

	TECHNIKA	TYP ROZUMIENIA	PUNKTACJA
1	wybór wielokrotny na podstawie materiału graficznego	śłuchanie siedmiu krótkich wypowiedzi w celu szczegółowego zrozumienia informacji	7
2	wybór wielokrotny	śłuchanie sześciu krótkich wypowiedzi wyrażających opinię bądź stosunek do omawianego tematu/sytuacji	6
3	uzupełnianie luk	śłuchanie dłuższego nagrania w celu uzupełnienia brakujących informacji	6
4	wybór wielokrotny	śłuchanie dłuższego tekstu w celu wychwycenia szczegółowych informacji, znaczenia pojedynczych fraz oraz oceny nastawienia mówiących	6

Źródło: opracowanie własne

Nieco inną strukturę w części rozumienia ze słuchu ma egzamin TELC (The European Language Certificates). Jest on krótszy w porównaniu do egzaminów Cambridge, ponieważ w obrębie 3 zadań można zdobyć 25 punktów⁷. Odsłuch zajmuje około 20 minut. Rozumienie ze słuchu stanowi trzecią z kolei część egzaminu TELC. W obrębie tego egzaminu zastosowana jest tylko jedna technika, mianowicie zadania typu prawda/fałsz. W pierwszym zadaniu testowaniu podlega rozumienie globalne (5 punktów), w drugim rozumienie szczegółowe (10 punktów), natomiast trzecia część nakierowana jest na rozumienie selektywne (5 punktów).

Tabela 2. Struktura egzaminu z języka angielskiego TELC

	TECHNIKA	TYP ROZUMIENIA	PUNKTACJA
1	prawda/fałsz	rozumienie ogólne	5
2	prawda/fałsz	rozumienie szczegółowe	10
3	prawda/fałsz	rozumienie selektywne	5

Źródło: opracowanie własne

Egzamin z języka niemieckiego prowadzony przez Goethe Institut w porównaniu do egzaminów polskich i angielskich ma bardziej rozbudowaną strukturę. Przede wszystkim liczba operacji umysłowych jest wyższa – można zdobyć do 30 punktów, a czas trwania egzaminu to ok. 40 minut. Sprawność rozumienia ze słuchu

⁷ Liczba punktów jest istotna, ponieważ każdy punkt to jedna operacja umysłowa.

oceniana jest na podstawie czterech zadań. Egzamin w języku niemieckim jest najmocniej ustrukturyzowany. Dla każdego z zadań określono dokładnie formę tekstu (dialog, monolog, polilog) oraz poziom komunikacji (interpersonalny – rozmowa, masowy – słuchacz). Koncepcja egzaminu pozwala także na wprowadzenie 5 krótszych i 3 dłuższych tekstów o różnej funkcji i tematyce.

Tabela 3. Struktura egzaminu z języka niemieckiego

	TECHNIKA	TYP ROZUMIENIA/TEKSTU	PUNKTACJA
1	1 jednostka typu prawda/fałsz i 1 wybór wielokrotnego do każdego tekstu	słuchanie 5 krótszych wypowiedzi w celu szczegółowego zrozumienia informacji (ogłoszenia, zapowiedzi, instrukcje)	10
2	wybór wielokrotny	rozumienie dłuższego tekstu w charakterze odbiorcy masowego, tj. widza/słuchacza (monolog)	5
3	prawda/fałsz	rozumienie dłuższej rozmowy między rodzimymi użytkownikami języka (dialog)	7
4	dobór wielokrotny (np. dopasowywanie treści do osoby)	rozumienie dłuższej audycji radiowej (polilog)	8

Źródło: opracowanie własne

Oddzielnie prowadzone są testy z języka niemieckiego dla imigrantów. Ich struktura jest nieco uproszczona w stosunku do egzaminu certyfikatowego z języka niemieckiego na poziomie B1. To rozróżnienie jest o tyle istotne, ponieważ w języku polskim egzamin certyfikatowy stanowi także warunek uzyskania obywatelstwa polskiego. Nie ma rozróżnienia na egzaminy ogólne i egzaminy dla migrantów. Modelowy egzamin dla osób planujących stały pobyt w Niemczech (Deutsch-Test für Zuwanderer) prowadzony jest przez Goethe Institut oraz centra egzaminacyjne TELC. Test składa się z czterech zadań, z których pierwsze opiera się na rozumieniu ogłoszeń i informacji przekazywanych telefonicznie. Rozumienie sprawdzane jest za pomocą czterech jednostek typu wybór wielokrotny. Kolejne zadanie wymaga wysłuchania i zrozumienia 5 ogłoszeń publicznych, najczęściej radiowych bądź telewizyjnych. Zadanie trzecie odpowiada formułą zadaniu pierwszemu w testach biegłości z języka niemieckiego prowadzonych przez Goethe Institut. Prezentowane są tu 4 fragmenty rozmów o różnym stopniu oficjalności i na rozmaite tematy, do których opracowano jedną jednostkę typu prawda/fałsz (rozumienie ogólne) oraz jedną jednostkę typu wybór wielokrotny (rozumienie szczegółowe).

Tabela 4. Struktura egzaminu z języka niemieckiego dla migrantów (Deutsch-Test für Zuwanderer)

	TECHNIKA	TYP ROZUMIENIA/TEKSTU	PUNKTACJA
1	wybór wielokrotny	słuchanie 4 ogłoszeń i informacji przekazywanych telefonicznie	4
2	wybór wielokrotny	słuchanie 5 ogłoszeń	5
3	1 jednostka typu prawda/fałsz i 1 wyboru wielokrotnego do każdego tekstu	rozumienie fragmentów 4 rozmów na różne tematy	8
4	dobór wielokrotny	rozumienie dłuższej wypowiedzi na jeden temat	3

Źródło: opracowanie własne

Testy certyfikatowe z języka hiszpańskiego (DELE) prowadzone są przez Instituto Cervantes. Są to oficjalne egzaminy z języka hiszpańskiego o charakterze międzynarodowym, sygnowane przez Ministerstwo Edukacji i Kształcenia Zawodowego Hiszpanii. Część rozumienia ze słuchu na poziomie B1 trwa 40 minut i składa się z 5 zadań o łącznej wartości 30 punktów (6 zadań po 5 punktów). Zadanie pierwsze opiera się na 6 krótkich tekstach, które są typowe dla sfery publicznej i prywatnej. Mogą to być ogłoszenia, reklamy, wiadomości nagrane na pocztce głosowej itd. Ich celem jest sprawdzenie zrozumienia głównego tematu lub funkcji wypowiedzi. W kolejnym zadaniu technika wyboru wielokrotnego dostosowana jest do nagrania będącego dłuższą wypowiedzią monologową (np. opowiadanie, fragment wykładu, opis zdarzenia...). W tej części sprawdzane jest rozumienie szczegółowe. Ciekawym typem jest zadanie trzecie, w którym kandydaci wysłuchują dłuższego tekstu o charakterze informacyjnym, w którym przedstawia się kilka różnych informacji (wypowiedź radiowa lub telewizyjna). Zadaniem zdających jest zrozumienie ogólnych lub szczegółowych informacji zawartych w każdej z nich. W kolejnym zadaniu ponownie wykorzystuje się 6 krótkich tekstów. Mogą to być fragmenty rozmów o charakterze prywatnym, monologi, anegdota, opinie czy osobiste doświadczenia. Ostatnie zadanie opiera się na tekście będącym dłuższą rozmową o charakterze nieformalnym. Zdający powinni zrozumieć najważniejsze jej treści oraz umieć zinterpretować rodzaj sytuacji, relacje między rozmówcami i/lub ich nastawienie do omawianych spraw. To, co zwraca uwagę w przypadku testów hiszpańskich, to jasny i konsekwentny podział na rozumienie wypowiedzi typowych dla sfery publicznej oraz tekstów o charakterze nieformalnym.

Tabela 5. Struktura testu z języka hiszpańskiego (DELE)

	TECHNIKA	TYP ROZUMIENIA/TEKSTU	PUNKTACJA
1	wybór wielokrotny	słuchanie 6 krótkich tekstów w celu ogólnego zrozumienia ich treści	6
2	wybór wielokrotny	rozumienie szczegółowe dłuższego monologu	6
3	wybór wielokrotny	rozumienie globalne i szczegółowe programu radiowego lub telewizyjnego zawierającego 6 informacji na różne tematy	6
4	dobór wielokrotny	rozumienie krótkich wypowiedzi o charakterze prywatnym	6
5	wybór wielokrotny	rozumienie szczegółowe dłuższej rozmowy o charakterze prywatnym	6

Źródło: opracowanie własne

5. EGZAMINY CERTYFIKATOWE Z JĘZYKA POLSKIEGO NA TLE TESTÓW BIEGŁOŚCI Z JĘZYKA ANGIELSKIEGO, NIEMIECKIEGO I HISZPAŃSKIEGO

Należy w tym miejscu postawić pytanie, czy z prowadzonych analiz wynikają jakieś konkretne przesłanki co do możliwości podniesienia trafności pomiaru znajomości polszczyzny. Przede wszystkim uwagę zwraca fakt, że egzaminy z języka polskiego nie mają określonej sztywno struktury, a testy przygotowane na potrzeby kolejnych sesji egzaminacyjnych różnią się w zakresie stosowanych tekstów i typów zadań. Na oficjalnej komisji certyfikacyjnej⁸ brakuje szczegółowych informacji na temat konstrukcji poszczególnych części egzaminu, stosowanych typów tekstów oraz technik egzaminacyjnych. Wynika to z faktu, że struktura ta może zmieniać się z sesji na sesję. Nie są to jednak zmiany drastyczne i dotyczą głównie zróżnicowania tematycznego, bowiem techniki egzaminacyjne pozostają w miarę stałe. Najczęściej stosowanym rozwiązaniem jest, podobnie jak w przypadku innych omawianych testów, wybór wielokrotny. Kolejno, w każdym tekście pojawia się zadanie typu tak/nie, dobór jednokrotny czy dopasowywanie zdjęć do treści słuchanych wypowiedzi. Słuchanie to pierwsza część egzaminu – tak, jak w testach z języka angielskiego.

⁸ www.certyfikatpolski.pl [15.04.2022].

W testach z języka niemieckiego i hiszpańskiego słuchanie stanowi trzecią część egzaminu. Rezygnację z rozpoczynania od rozumienia ze słuchu, należy uznać za warte przemyślenia. Słuchanie jest bowiem często najbardziej stresującą częścią egzaminu ze względu na presję czasu i brak możliwości powrotu do nieusłyszanych bądź niezrozumianych treści. Rozpoczynanie od części rozumienia tekstów pisanych pozwala także mniej doświadczonym kandydatom na zapoznanie się z technikami egzaminacyjnymi, które w przypadku omawianych sprawności receptywnych są bardzo podobne.

Część rozumienia ze słuchu podczas państwowego egzaminu certyfikowanego z języka polskiego trwa ok. 25 lub 30 minut, a najwyższa liczba punktów wynosi 30. Oznacza to, że zdający wykonują tyle samo operacji, czyli muszą zrozumieć i zweryfikować taką samą liczbę informacji, co w przypadku testów z języka niemieckiego czy hiszpańskiego, lecz w czasie znacząco (o 10 a nawet o 15 minut) krótszym. Różnice te można jednak łatwo wyjaśnić, analizując pierwsze zadanie egzaminacyjne, które w testach z języka polskiego opiera się na kilkunastu jednozdaniowych wypowiedziach i dostosowanych do nich jednostkach typu wybór wielokrotny. W założeniu zadanie to ma testować rozumienie ogólne przekazu (np. funkcję komunikacyjną, kontekst sytuacyjny czy cel...), ale ze względu na to, że wypowiedzi składają się z kilku wyrazów, rozumienie częstokroć opiera się na znajomości słowa kluczowego. W ostatnich latach coraz częściej pojawia się także zadanie, którego celem jest zrozumienie szczegółowe kilku krótkich, najczęściej dwuzdaniowych, dialogów. Do każdego z dialogów przygotowana jest jednostka typu wybór wielokrotny. Podobne zadanie pojawia się w testach z innych języków w zadaniach opartych na krótkich wypowiedziach. Uwagę zwraca fakt, że w języku polskim trudno te dialogi zaklasyfikować jako rozmowy. Są to raczej urywki rozmów. Tak zwięzła treść utrudnia także wprowadzenie osadzonych w tekście, nieabstrakcyjnych dystraktorów. W każdym teście pojawia się zadanie na rozumienie szczegółowe tekstu informacyjnego sprawdzane za pomocą techniki *prawda/fałsz*⁹. Co ciekawe, technika ta nie cieszy się dużą popularnością w omówionych testach z innych języków. W przypadku testów z jppo jest ona natomiast często wykorzystywana. W przykładowych arkuszach egzaminacyjnych dobór jednokrotny realizowany jest na kilka sposobów: może to być dopasowywanie osoby do przekazywanych przez nią informacji, połączenie opisu z omawianym zagadnieniem lub dopasowanie opinii lub informacji do fotografii. Jeżeli chodzi o typy tekstów, to dominują formy monologowe oraz dialogi typowe dla sfery publicznej. W żadnym z analizowanych arkuszy egzaminacyjnych nie pojawia się dłuższa rozmowa o charakterze prywatnym (towarzyskim lub zawodowym), która jest gatunkiem najczęściej używanym w codziennych warunkach komunikacyjnych. Większość

⁹ W egzaminach z języka polskiego stosuje się formułę TAK/NIE (zgodność lub brak zgodności ze słuchanym tekstem) zamiast *prawda/fałsz*.

zadań opiera się na tekstach spójnych w zakresie formy lub/i tematu, co wpływa na małe zróżnicowanie w zakresie form, przy czym większość wymienionych w *Standardach egzaminacyjnych* ról komunikacyjnych jest ściśle związana z określonym rodzajem wypowiedzi. W kontaktach towarzyskich i rodzinnych najczęściej stosowaną formą wypowiedzi jest rozmowa. Aby występować w roli klienta, petenta, wynajmującego mieszkanie czy konsumenta, niezbędna jest znajomość takich form wypowiedzi, jak: reklamacja, reklama czy instrukcja. W roli turysty natomiast, zdający egzamin powinien rozumieć komunikaty związane z organizacją podróży, noclegów, transportu. W środowisku szkolnym, uniwersyteckim oraz w miejscu pracy ważnymi formami wypowiedzi są dyskusje, wykłady oraz wypowiedzi o charakterze argumentacyjnym. Aby występować jako świadek, uczestnik wypadku lub ofiara przestępstwa, niezbędna jest umiejętność relacjonowania oraz opisu danego zdarzenia lub osoby. Jako odbiorcy masowi najczęściej słuchamy programów radiowych i telewizyjnych, reportaży, seriali telewizyjnych, filmów (dokumentalnych, fabularnych i podróżniczych), wywiadów, rozmów, programów informacyjnych i komentarzy sportowych.

Z tego względu za działanie wartościowe uznać należałoby poszerzenie wachlarza wypowiedzi poprzez zwiększenie liczby krótszych tekstów, co z kolei pozwoliłoby na większe ich zróżnicowanie (stylistyczne, formalne i tematyczne). Przede wszystkim zaleca się wprowadzenie jednego zadania typu wybór wielokrotny w oparciu o materiał graficzny lub standardową jednostkę typu wybór wielokrotny. W obrębie takiego zadania można zastosować bardzo różne rodzaje tekstów. Wprowadzenie większej liczby wypowiedzi pozwoli na lepsze wykorzystanie formuły egzaminu i rzetelniejsze sprawdzenie umiejętności słuchania ze zrozumieniem w tym samym czasie i za pomocą podobnych technik. Należy bowiem pamiętać, że trafny i rzetelnie przygotowany test biegłości powinien, w jak najbardziej zwartej formie, ocenić umiejętności potrzebne do funkcjonowania językowego w sytuacji pozaegzaminacyjnej. Poniżej zamieszczono przykłady tekstów wraz z dopasowanymi do nich jednostkami testowymi.

1. Rozmowa oficjalna

K1: Dzień dobry! Nazywam się Anna Kowalska. Dzwonię w sprawie ogłoszenia. Chciałam zapytać o mieszkanie do wynajęcia.

K2: Tak, słucham.

K1: Proszę mi przypomnieć, czy to jest mieszkanie dwupokojowe z kuchnią?

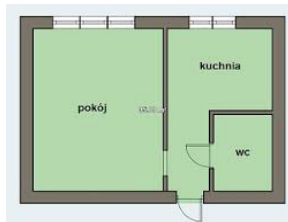
K2: Nie. To znaczy jest salon, czyli taki pokój dzienny, z aneksem kuchennym, oddzielnie sypialnia i oczywiście łazienka, i mały przedpokój.

K1: A jest balkon?

K2: Tak. Dość duży.

K1: W takim razie, kiedy mogłabym obejrzeć to mieszkanie?

Które mieszkanie chce wynająć pani Anna?

2. Rozmowa nieoficjalna

M1: Cześć Paweł! Masz jakieś plany na weekend?

M2: Jeszcze nie, a co?

M1: A bo dostałem w pracy dwa vouchery do „Centrum sportów niecodziennych”. Miałbyś ochotę pójść? Widziałem na ich stronie, że jest tor gokartowy, więc moglibyśmy się pościgać, można też zamówić lekcję jazdy na motorze...

M2: Chętnie, ale na motocyklu jeżdżę codziennie. Wiosną zrobiłem kurs.

M1: Aha... Organizują też wycieczki rowerowe po górach. Słyszałem, że świetne.

M2: To dla mnie za bardzo ekstremalne, może sprawdźmy te wyścigi gokartowe.

M1: Jasne. To robię rezerwację.

Którą ofertę wybierają mężczyźni?

3. Komunikat oficjalny – sytuacyjny

Szanowni Państwo! Mówi kapitan Paweł Nowak. Chciałem Państwa poinformować, że wystartujemy nieco później. Ze względu na silne opady śniegu musimy poczekać, aż pas startowy zostanie odśnieżony. Lot do Berlina potrwa około godziny. Warunki do lądowania są dobre, chociaż wieje silny wiatr i pada deszcz. Mam nadzieję, że mają państwo parasole.

Dlaczego samolot wystartuje później?**4. Reklama/komunikat w sklepie**

Tylko w ten weekend. Jedyna taka okazja. Zrób zakupy za minimum 100 złotych, a dostaniesz kupon na 10 złotych na kolejne zakupy. Jeżeli wydasz dwieście złotych – dostaniesz dwadzieścia i tak bez końca. Im więcej kupujesz, tym więcej zyskujesz.

Z tego komunikatu wynika, że

- można wygrać bon na 100 złotych.
- wartość bonów zależy od ceny zakupów.
- od każdego zakupu jest rabat.

Warto także wprowadzić stałą konstrukcję tej części egzaminu, w której uwzględnione zostaną takie aspekty jak: typ rozumienia (globalne, szczegółowe), forma (monolog/dialog), domena użycia narzucająca określony typ kontaktu czy formułę komunikatu (prywatna, publiczna, edukacyjna, zawodowa) oraz temat. Zastosowanie tego rodzaju rozróżnień będzie przydatne w doborze typów tekstów do każdego z zadań, a kandydatom pozwoli lepiej przygotować się do tej części.

W niniejszym artykule skoncentrowano się na strukturze egzaminu w części rozumienia ze słuchu, co stanowić powinno punkt wyjścia do dalszych porównań między egzaminami z różnych języków. Czerpanie z doświadczeń w certyfikacji innych języków obcych pozwala dostrzec nowe możliwości, wnioskować o przyczynach różnic oraz sprawdzać nowe rozwiązania. Z pewnością przyczynia się także do standaryzacji egzaminów certyfikatowych i pozwala na porównywanie umiejętności językowych w różnych językach.

BIBLIOGRAFIA

- Bachman L. F., 1990, *Fundamental considerations in language testing*, Oxford.
 Bachman L. F., Palmer A., 1996, *Language Testing in Practice*, Oxford.
 Buck G., 1991, *The testing of listening comprehension: an introspective study*, „Language Testing”, t. 8 (1), s. 67–91.
 Buck G., 2001, *Assessing Listening*, Cambridge.

- Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment. Companion Volume with New Descriptors*, Strasbourg 2020.
- Davis A., 1983, *Konstruowanie testów językowych*, w: J. P. B. Allen, S. Pit Corder, A. Davies (red.), J. Rusiecki (red. wyd. polskiego), *Kurs edynburski językoznawstwa stosowanego*, t. 2, Warszawa, s. 280–345.
- Engram D., 1983, *Assessing Proficiency: An Overview on Some Aspects of Testing*, w: K. Hyltenstam, M. Pienemann (red.), *Modelling and Assessing Second Language Acquisition*, s. 215–276.
- Field J., 2008, *Listening in the Language Classroom*, Cambridge.
- Komorowska H., 2002, *Metodyka nauczania języków obcych*, Warszawa.
- Prizel-Kania A., 2010, *Teksty i konteksty w testowaniu sprawności słuchania (na podstawie egzaminów certyfikacyjnych)*, w: G. Zarzycka, G. Rudziński (red.), *Teksty i podteksty w nauczaniu języka polskiego jako obcego – 2*, Łódź, s. 591–598.
- Seretny A., Lipińska E. (red. i oprac.), 2005, *Przewodnik po egzaminach certyfikacyjnych*, Kraków.
- Walsh B. W., Betz N. E., 1985, *Tests and assessment*, New Jersey.